

Тема 2

США ТА КАНАДА
У 1945 р. —
НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

§ 6 / США в 40–60-х роках ХХ ст.

- Яку роль відіграли Сполучені Штати Америки під час Другої світової війни?

1. Утвердження США як провідної країни повоєнного біполярного світу.

Сполучені Штати Америки зробили вагомий внесок у розгром нацизму та мілітаризму в роки Другої світової війни. Людські втрати країни становили 322 тис. вбитих і 800 тис. поранених, тих, що потрапили в полон і зникли безвісти.

Проте США, на території яких не велися воєнні дії, були чи не єдиною країною, чия економіка вийшла з Другої світової війни значно зміцнілою. Вартість промислової продукції США становила 2/3 вартості промислової продукції всього світу, за винятком країн комуністичного блоку. Сполучені Штати зосередили 73 % світового золотого запасу, за 5 років війни прибуток американських компаній досяг 87 млрд доларів, а середньорічні темпи зростання економіки становили 18,7 %.

Основні суперники США або тимчасово вибули з конкурентної боротьби (Німеччина, Японія), або потрапили у фінансово-економічну залежність від них (Велика Британія, Франція). США скористалися з цієї обставини, щоб освоїти нові ринки, збільшити експорт товарів і капіталу, створити велику «імперію долара».

У 1945 р. Сполучені Штати досягли найвищого за свою історію рівня військової могутності. Військово-морські та військово-повітряні сили США базувалися у найважливіших стратегічних пунктах. Наприкінці війни збройні сили

Статуя Свободи — символ США

країни налічували 12 млн вояків. США монополюючи володіли атомною бомбою. Якщо до Другої світової війни зовнішньополітичний курс країни визначала політика ізоляціонізму, то зі зростанням економічної та військової могутності відбулася його кардинальна переорієнтація на військову силу, прагнення посилити свій вплив на перебіг подій у всіх країнах світу. Оптимальною, з погляду правлячих кіл США, формою устрою міжнародних відносин був би «мир на американський зразок».

В умовах конфронтації із СРСР основною метою зовнішньополітичного курсу США стало зміцнення національної безпеки, створення союзу західних країн, протидія поширенню комунізму. 25 червня 1947 р. Конгрес США ухвалив закон про національну безпеку, яким уперше в американській історії запроваджена посада міністра оборони. Крім того, була створена Рада національної безпеки (РНБ) та Центральне розвідувальне управління (ЦРУ).

Доктрина «стримування комунізму» була запропонована радником посольства США в Москві Дж. Кеннаном у лютому 1946 р. та опублікована в липні 1947 р. в часописі «Закордонні справи» («Foreign Office»). Вона передбачала захист усього західного світу від можливого проникнення комунізму.

Боротьбі проти посилення впливу комунізму в Туреччині та Греції була присвячена «доктрина Трумена», з якою президент США виступив 12 березня 1947 р. на об'єднаному засіданні обох палат Конгресу США. Він закликав терміново асигнувати 400 млн доларів для надання допомоги грецькому та турецькому урядам.

Значно посилила роль США у світі реалізація «плану Маршалла», коли було надано економічну допомогу 17 країнам Європи.

Показником міжнародного авторитету США став їх особливий вплив на світове співтовариство під час створення Північноатлантичного блоку (НАТО) в 1949 р. Американські генерали посіли основні позиції в його керівництві.

Отже, після Другої світової війни Сполучені Штати Америки перетворилися на державу-лідера західного світу.

2. Особливості економічного розвитку.

Після смерті Ф. Рузвельта 12 квітня 1945 р. Президентом Сполучених Штатів Америки за конституцією став віце-президент *Гаррі Трумен*. На той час він не мав ані достатнього авторитету, ані досвіду для вирішення внутрішніх і зовнішніх економічних і політичних проблем.

Гаррі Трумену довелося розробляти політичну стратегію країни в досить стислі строки. Його уряд потурбувався про адаптацію до мирного життя демобілізованих військовослужбовців, ухваливши закон «Солдатський білль про права». Колишнім солдатам і офіцерам надали суттєві пільги для отримання кредитів на освіту, відкриття свого бізнесу. Прагнучи уникнути масового безробіття, що загрожувало (за прогнозами — 8 млн осіб), виникнення серйозних соціальних конфліктів, адміністрація Г. Трумена розробила систему заходів, яка дістала гучну назву «справедливий курс» (за аналогією та водночас на відміну від «нового курсу» Ф. Рузвельта). Цією назвою стали визначати діяльність адміністрації демократів до початку 1950-х років.

Гаррі Трумен

Намічалися заходи щодо зниження інфляції та значого підвищення рівня життя, однак у процесі переведення промисловості на рейки мирної економіки не пощастило уникнути зменшення прибутків більшості американців. Спостерігалося зростання безробіття й цін. Якщо під час війни страйки були заборонені, то в повоєнний час вони знову відновилися. Зростав вплив профспілок, які налічували у своїх лавах понад 15 млн осіб. Адміністрація Г. Трумена намагалася вберегти країну від хаосу страйкового руху, ухваливши низку важливих законів.

У 1947 р. був прийнятий закон *Тафта–Хартлі* про відносини робітників і підприємців. Він суттєво обмежував право робітників на страйк. Страйки державних службовців були зовсім заборонені. Також заборонялися організовані страйки солідарності. Запроваджувалася система примусового арбітражу в особливо загрозливих трудових конфліктах. Ці та подібні дії уряду спричинили різке падіння його популярності. Трумена звинувачували в порушенні міжнародного права (американські війська воювали в Кореї без оголошення війни Конгресом США), корупції членів адміністрації, відсутності вибачень з приводу бомбардування та знищення японських міст Хіросіми та Нагасакі. За даними опитувань, у червні 1951 р. лише 24 % дорослих американців підтримували його політику. Такого низького рейтингу не мав жодний президент США.

Дуайт Ейзенхауер

Після Г. Трумена Президентом США став лідер республіканської партії *Дуайт Ейзенхауер*, відомий генерал Другої світової війни. Його економічна політика полягала в обмеженні державного регулювання та втручання в справи бізнесу. За час його правління (1953–1960) покращилося матеріальне становище великої кількості людей: більше половини американців за рівнем доходів стали середнім класом. Набула популярності ідея «суспільства загального процвітання».

«Ера Ейзенхауера» збіглася з прискоренням науково-технічної революції, що характеризувалося розвитком нових галузей економіки, докорінним перетворенням старих галузей, масовим упровадженням автоматизації та електроніки, створенням другого покоління ЕОМ.

ПОГЛЯД
УЧАСНИКА
ПОДІЙ

Зі спогадів Дуайта Ейзенхауера

Багато драматичних подій траплялось у моєму житті, проте ніщо не могло зрівнятися з переживаннями і почуттями, що охопили мене, коли я переступив поріг кабінету, пов'язаного з такою величезною відповідальністю... Якби хтось спробував підрахувати мої шанси потрапити в цей кабінет, коли я народивсь у 1890 р. в Денісоні в Техасі, вони дорівнювали б практично нулю. Проте справдилася стара формула: у Сполучених Штатах кожний може дорости до президента.

• *Висловіть свою точку зору стосовно слів президента.*

Проте в 1950–1960-і роки стало помітним відставання темпів зростання економіки США від інших розвинених країн. Якщо в США середній щорічний приріст ВВП у цьому десятиріччі становив 3,2 % (у Великій Британії цей показник ще нижчий – 2,7 %), то в Італії – 5,0, у Японії – 8,2, у Західній Німеччині – 8,6 %.

56 У листопаді 1960 р. було офіційно повідомлено, що золоті запаси США становлять

18 млрд доларів, тобто цей показник перемістився на найнижчу позначку після 1940 р. Хоча в 1950-і роки обсяги виробництва основних галузей виробництва були досить значними, однак цей рівень не був постійним, почастишали спади.

3. Посилення внутрішньополітичної реакції.

На початку 1950-х років США охопив рух *маккартизму* — реакційної політичної течії, що отримала свою назву від прізвища сенатора Джозефа Маккарті, який очолював сенатську підкомісію з питань розслідування антиамериканської діяльності. Маккартисти розпалювали антикомуністичну істерію, переслідували всіх, хто виявляв вільнодумство.

У 1950 р. набрав чинності закон *Маккарена–Вуда*, який зобов'язав компартію та деякі інші громадські об'єднання зареєструватися в міністерстві юстиції як «підривні» організації. Відмова від реєстрації каралася 5-річним тюремним ув'язненням і штрафом у розмірі 10 тис. доларів. Багатьох керівників компартії та її активістів заарештували та судили за те, що вони не відмовлялися від своїх переконань.

Сотні громадських організацій США були оголошені «підривними». Переслідувань зазнавали видатні діячі науки, мистецтва, літератури та освіти. Чимало видатних американців, у тому числі ушлявлений кіноактор Ч. Чаплін, покинули країну. У «неблагонадійних» осіб брали відбитки пальців, багатьох із них на вимогу Федерального бюро розслідувань (ФБР) звільняли з роботи. Понад 2,5 млн державних службовців пройшли перевірку на «лояльність».

Дії сенатора Дж. Маккарті та його помічників дістали назву «полювання на відьом». Ця антикомуністична істерія викликала невдоволення широкої громадськості. У грудні 1954 р. Конгрес США засудив діяльність Дж. Маккарті.

4. Негритянський рух у 60-х роках ХХ ст.

Однією з найгостріших внутрішньополітичних проблем США, що виникла ще в далекому минулому, є расова нерівність і дискримінація. Особливо гостро вона стояла перед країною в 1950–1960-і роки, незважаючи на проголошену конституцією рівноправність американських громадян.

Наприклад, Верховний суд США в 1954 р. скасував роздільне навчання дітей — негрів і білих. Однак, коли група негритянських школярів у м. Літл-Рок (штат Арканзас) намагалася відвідувати школу, у якій навчалися білі діти, расисти вдалися до терору.

На початку 1960-х років негритянський рух вийшов на новий рівень. Він набув характеру масової боротьби за соціальні права, досягнення громадянської рівноправності та доступу до політичної влади.

«Довге гаряче літо» 1967 р. за масштабом і силою негритянських виступів перевершило всі попередні: 120 міст були охоплені повстаннями. Найбільше їх відбулося в липні 1967 р. в Детройті, столиці автомобільної імперії Форда.

Визнаним лідером негритянського руху став **Мартін Лютер Кінг**, священник, лауреат Нобелівської премії миру, який проводив велику громадську роботу.

Мартін Лютер Кінг

Убивство М. Л. Кінга в 1968 р. поставило країну на межу громадянської війни. Лише за один тиждень — 4–11 квітня 1968 р. — повстання негрів охопили стільки ж міст, що й за весь попередній рік. На їх придушення влада кинула 100 тис. поліцейських, національних гвардійців і солдатів, з яких за час «чорних бунтів» 1964–1969 рр. загинуло 250 осіб. Загибло також 11 тис. американців, переважно негрів. Наростання расових проблем водночас із невтішними наслідками боротьби з бідністю призвели до загострення соціального напруження в країні в другій половині 1960-х років.

ПЕРЕВІРТЕ
СЕБЕ

1. Який економічний потенціал мали США після завершення Другої світової війни?
2. Доповніть фразу: «Наприкінці війни збройні сили країни налічували...»
3. Хто був автором доктрини «стримування комунізму»?
4. Як називався внутрішньополітичний курс адміністрації Г. Трумена?
5. З чим ім'ям пов'язаний термін *маккартизм*?
6. Хто був лідером боротьби за громадянські права негрів США і як склалася його доля?

ОБГОВОРЕННЯ
У ГРУПІ

Що, на вашу думку, означає термін *мир на американський зразок*?

РОБОТА
З ДЖЕРЕЛАМИ

З книжки П. Кальвокорессі «Світова політика після 1945 року»

Трумен значно відрізнявся від Рузвельта та усвідомлював цю різницю. Він був американцем, який обіймав високу посаду, але при цьому не був особистістю світового масштабу, людиною, яку поважають за її якості, якій більше притаманна простота й прямота, аніж вишуканість, а політична рішучість замінює політичну витонченість, типовим американцем, що мав певний набір елементарних принципів й ідеологічних постулатів. До того ж Рузвельт зазвичай надавав перевагу прагматизмові, а Трумен проводив політику за всіма правилами. Там, де Рузвельт опікувався проблемою відносин двох великих держав, Трумен убачав головний конфлікт між комунізмом і ще більш розпливчастим поняттям «антикомунізм». Проте Трумен був типовішим американцем наприкінці 1940-х років, схильним уважати зустріч американців із росіянами в центрі Європи протистоянням систем і цивілізацій, а не держав.

• У чому автор убачає докорінну відмінність між Рузвельтом і Труменом?

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ
ДАТУ

- 1947 р. — прийняття закону Тафта–Хартлі
- 1950 р. — прийняття закону Маккарена–Вуда про внутрішню безпеку

§ 7 / США в 60–90-х роках ХХ ст.

• Пригадайте, чому США в повоєнний час претендували на світову першість.

1. Внутрішня та зовнішня політика адміністрацій Джона Кеннеді, Ліндона Джонсона, Річарда Ніксона.

У 1960 р. Президентом США був обраний демократ **Джон Кеннеді**, якому на той час виповнилося 43 роки. Його діяльність на посаді президента ґрунтувалася на концепції «нових рубежів», спрямованій на збереження та зміцнення позицій США на міжнародній арені.

Стратегію економічного зростання Дж. Кеннеді вбачав у збільшенні капіталовкладень в економіку, оптимальному використанні досягнень НТР, підвищенні кваліфікації та освіти працівників на всіх рівнях. Програма уряду передбачала збільшення мінімуму погодинної оплати праці, а також строків виплати субсидій з безробіття, допомогу збіднілим фермерам, розширення житлового будівництва. Крім того, передбачалася комплексна програма заходів щодо переустрою районів хронічної депресії: надання субсидій приватним фірмам і муніципалітетам, здійснення професійної перепідготовки безробітних, збільшення допомоги для впорядкування міст тощо.

Джон Кеннеді

Американці пам'ятають і часто повторюють слова президента Дж. Кеннеді: «Не питай, що країна може зробити для тебе, питай, що ти можеш зробити для країни». У них закладена глибока філософська думка: будь-яка ініціатива, спрямована на поліпшення добробуту американців, знайде підтримку в суспільстві. І справді, програма демократів мала значний успіх. Коли Дж. Кеннеді взявся за кермо влади, ВВП становив 500 млрд доларів, а в 1964 р. він досяг 622,3 млрд, тобто збільшився на 25 %. Отже, щорічний приріст ВВП становив 5,6 %, тоді як демократи під час виборчої кампанії 1960 р. обіцяли 5 %.

У сфері зовнішньої політики президент намагався посилити вплив США на перебіг подій у світі та не допустити експансії комунізму. Водночас уряд Дж. Кеннеді почав реально оцінювати свої можливості у світі, чіткіше усвідомлювати соціально-економічні чинники. Президент США неодноразово підкреслював необхідність проведення більш гнучкої зовнішньої політики.

Багатообіцяюча кар'єра Дж. Кеннеді обірвалася трагічно. **22 листопада 1963 р.** під час поїздки до м. Далласа (штат Техас) він був смертельно поранений! за усталеною версією, Л. Х. Освальдом, якого незабаром застрелили в поліцейській дільниці.

Проте донині багато обставин «вбивства ХХ століття» залишаються нез'ясованими, а правосуддя не може (або не хоче під тиском певних кіл) дати відповідь на всі запитання, пов'язані з трагічною смертю 35-го президента США. Згідно з конституцією США, наступником Дж. Кеннеді став віце-президент США **Ліндон Джонсон**.

8 січня 1964 р. в першому посланні до співвітчизників про становище в країні Л. Джонсон урочисто проголосив початок «безкомпромісної війни»

Ліндон Джонсон

проти бідності в Америці». 16 травня того ж року він надіслав до Конгресу США спеціальне послання «Про війну проти бідності», на підставі якого був ухвалений відповідний закон, що став основним напрямом діяльності адміністрації Джонсона. Однак реалізація цієї програми виявилася малоефективною. Хоча, за офіційними даними, кількість бідняків у 1968 р. скоротилася до 25 тис., це обумовлювалося не стільки державними програмами допомоги, скільки високою економічною кон'юнктурою в 1960-х роках.

Авторитет адміністрації Л. Джонсона відчутно знизилася розпочата в 1964 р. масштабна війна у В'єтнамі.

З виступу Ліндона Джонсона в університеті штату Мічиган у травні 1964 р.

За нашого життя ми маємо шанс стати суспільством не тільки потужним і багатим, а й досягти більшого, дійти до Великого Суспільства. Воно ґрунтується на заможності та свободі для всіх. Велике Суспільство вимагає ліквідації злиднів і несправедливості.

• *Висловіть своє ставлення до слів президента США. Наскільки реальними були задекларовані наміри?*

Особливо активно розвинувся молодіжний антивоєнний рух, оскільки молодих американців аж ніяк не влаштовувала перспектива загинути в ім'я стратегічних інтересів Білого дому, які для більшості з них були чужими та незрозумілими.

У **січні 1973 р.** була підписана *Паризька угода* про припинення війни та відновлення миру у В'єтнамі. Аналізуючи «уроки В'єтнаму», Генрі Кіссінджер (державний секретар США) згодом зазначав: «Після гіркого досвіду В'єтнаму Америка дізналася, що вона не має такої могутності, щоб вирішувати кожну проблему. Ми знаємо, що наш вплив має межі».

На президентських виборах **1968 р.** переміг республіканець **Річард Ніксон**, який прийшов у Білий дім, коли намітився серйозний спад в економіці, особливою якою стала інфляція 1969–1970 рр., що швидко зростала.

З метою оздоровлення економіки президент Ніксон проголосив «нову економічну політику». Президентським декретом у США був оголошений надзвичайний стан. Намагаючись стимулювати капіталовкладення та споживчий попит, уряд надав компаніям значні податкові пільги, скоротив прибутковий податок, скасував акцизний податок на продаж легкових автомобілів, проте водночас установив державний контроль над цінами та заробітною платою. У цьому уряд Р. Ніксона вбачав єдиний шлях стримування інфляції. Тимчасово була припинена конверсія долара в золото та введений додатковий 10-відсотковий податок на переважну частину імпорту; було оголошено також про скорочення допомоги іншим державам. Ця політика принесла свої плоди. Ніксон здобув переконливу перемогу на виборах 1972 р., проте в **серпні 1974 р.** змушений був піти у відставку після так званої «*Вотергейтської справи*».

Сутність «Вотергейта» полягала в тому, що в червні 1972 р. під час передвиборчої кампанії члени штабу республіканської партії були заарештовані поліцією в приміщенні національного комітету демократичної партії. У них знайшли апаратуру для підслуховування, портативну рацію та інші компрометуючі докази. Американська преса розцінила цю подію як «страшений акт політичного шпигунства», сліди якого ведуть у Білий дім. У 1973 р. юридичний комітет палати представників Конгресу США звинуватив Р. Ніксона у причетності до цієї оборудки та порушив справу про імпічмент¹ президента. Після його відставки Президентом США став віце-президент **Джералд Форд**.

Музей космічних ракет США на мисі Канаверал

У 1970-і роки в США успішно розвивалася космічна галузь — був створений корабель багаторазового використання «Спейс шаттл» («Космічний човник»), що міг приземлятися як звичайний літак.

Учені та інженери США досягли значних успіхів у розробленні копіювальних апаратів, створенні персональних комп'ютерів, які вперше з'явилися на ринку в 1981 р., стільникового телефонного зв'язку.

Науково-технічна революція в США великою мірою визначила шлях розвитку виробництва, сприяла зростанню авторитету країни на міжнародній арені.

2. «Рейганоміка».

4 листопада 1980 р. на чергових президентських виборах переміг **Рональд Рейган**, представник правого крила республіканської партії. Його економічна політика ґрунтувалася на програмі «відродження Америки». Це стало основною метою проведеного в 1981 р. 30-відсоткового зниження податків. Звільнені кошти були спрямовані на розширення виробництва та збільшення споживання.

Кризові явища в економіці успішно долалися технічним переоснащенням підприємств, збільшенням частки наукоємних галузей промисловості — радіоелектроніки, приладобудування, космонавтики тощо. Одночасно запроваджувалась антиінфляційна політика, скорочувалися витрати на державний апарат.

Бюджетні скорочення стосувалися всіх міністерств і відомств, за винятком Пентагону² (міністерства оборони). Це дало змогу створити сприятливі умови для залучення іноземного капіталу в економіку США, що привело до запровадження найновіших досягнень науково-технічного прогресу. Тільки парк електронно-

Рональд Рейган

¹ *Імпічмент* — притягнення до відповідальності вищих службових осіб у разі порушення ними законів, які діють у державі.

² *Пентагон* — п'ятикутна споруда поблизу м. Вашингтона, у якій розміщені керівні військові установи США.

обчислювальних машин у 1987 р. налічував 20 млн одиниць, у тому числі 19 млн персональних комп'ютерів.

У 1983 р. всі економічні показники значно зросли, а обсяги виробництва в оброблювальній промисловості за сім років збільшилися на 43 %. Порівняно з 1970-ми роками вдвічі прискорилися темпи приросту продуктивності праці.

Загалом «рейганоміка» дала такі позитивні наслідки:

- запровадилося ресурсозбереження, зменшилося споживання нафти, газу, сталі, чавуну тощо, а суспільне виробництво зросло, середньорічні темпи приросту валового національного продукту становили 3,5 %;

- за менших витрат відбулося досягнення вищої ефективності суспільної праці в цілому (10 корів у фермерському господарстві стали давати стільки молока, скільки раніше отримували від 100 корів);

- зросли особисті доходи американців.

Однак найголовнішим результатом «рейганоміки» стала трансформація індустріального суспільства в постіндустріальне з раціональним вирішенням багатьох соціальних проблем.

3. Нова економічна філософія Білла Клінтона.

У листопаді 1992 р. перемогу на виборах президента здобув політичний діяч «нової хвилі» — лідер демократів **Білл Клінтон**, за якого проголосували 43 % виборців. Йому протистояв республіканець Джордж Буш, за якого віддали свої голоси 38 % американців. Техаському підприємцю, мільярдерові Россу Перо віддали голоси 19 % виборців. Після 12-річного перебування в Білому домі республіканців, демократи успадкували владу вже за нових політичних умов. Розпався Радянський Союз, припинив існування східний блок, зазнав краху комунізм, а США залишилися єдиною наддержавою, безумовним світовим лідером.

Перемога Б. Клінтона, як стверджував популярний тижневик «Time», назвавши його в 1992 р. «людиною року», давала можливість оновлення Америки. Під час перевибірчої кампанії Б. Клінтон проголосив завдання відродження Америки та блискуче продемонстрував переваги деідеологізованої політики в епоху нового світового порядку.

Внутрішня політика адміністрації Б. Клінтона була спрямована на полегшення податкового тиску на середній клас, надання податкових пільг підприємствам, що створюють нові робочі місця, щорічне підвищення на 20 млрд доларів інвестицій у федеральні програми, здійснення реформи системи охорони здоров'я, яку

Білл Клінтон

президент хотів зробити доступною для більшості американців. Одночасно ставилося завдання скоротити вдвічі дефіцит федерального бюджету.

Адміністрація Б. Клінтона припинила розроблення й фінансування програми Стратегічної оборонної ініціативи (СОІ), яку в 1983 р. розпочав Р. Рейган. Це була довгострокова програма створення великомасштабної протиракетної оборони з елементами космічного базування.

Програма СОІ, можливості реалізації якої не були широко роз'яснені, породила атмосфера страху перед «космічним злом». Адміністрація Б. Клінтона вдалася до заходів щодо скорочення збройних сил США з одночасним підвищенням їх мобільності та боєготовності. Здійснюва-

лися роботи з удосконалення системи протиракетної оборони (ПРО) і стратегічних наступальних сил США, що забезпечили країні пріоритет у військовій сфері.

Утім, практична діяльність нової адміністрації, як завжди, наразилася на рішучу опозицію республіканців, які звинувачували демократів у посиленні ролі держави в економіці та збільшенні витрат бюджету.

На виборах 1996 р. президент Б. Клінтон знову здобув переконливу перемогу. За нього віддали свої голоси 49 % виборців. Республіканцям важко було щось протиставити головній тезі його виборчої кампанії — «американці живуть зараз краще, аніж чотири роки тому». В активі президента за роки його перебування в Білому домі було 10,5 млн нових робочих місць, збільшення мінімальної заробітної плати до 5 доларів 10 центів за годину, зменшення податків і дефіциту бюджету на 60 %.

**ПЕРЕВІРТЕ
СЕБЕ**

1. Що ви знаєте про родину 35-го Президента США?
2. Яких успіхів в економіці досягли США за президентства Дж. Кеннеді?
3. Яка подія сталася 22 листопада 1963 р.?
4. Яку мету ставила адміністрація Л. Джонсона у внутрішній політиці?
5. Що ви знаєте про «Вотергейтську справу»?
6. У чому полягає сутність поняття *рейганоміка*?
7. Кого назвав тижневик «Тіме» «людиною року» в 1992 р.?
8. Які досягнення у внутрішній політиці мала адміністрація Б. Клінтона?

**ВИКОНАЙТЕ
ЗАВДАННЯ**

Порівняйте внутрішню та зовнішню політику президентів США — республіканців і демократів. Складіть таблицю. Визначте, які верстви населення найбільше вигравали від їхньої стратегії.

**ОБГОВОРЕННЯ
У ГРУПІ**

1. Яке місце в новітній історії США посів Дж. Кеннеді?
2. Американці вважають свою країну найдемократичнішою у світі. Чи погоджуєтесь ви з цією тезою? Відповідь аргументуйте.
3. Чи підтримують звичайні американці політику «світового поліцейського», яку проводять США після Другої світової війни?

**РОБОТА
З ДЖЕРЕЛАМИ**

Із промови Президента США Дж. Ф. Кеннеді 10 червня 1963 р. у Вашингтонському університеті

Сполучені Штати не домагаються «миру на американський зразок», нав'язуючи його іншим державам за допомогою зброї. В епоху, коли великі держави мають ядерну зброю, тотальна війна є абсурдом. Це абсурд тому, що один-єдиний ядерний заряд у десять разів перевищує силу всіх снарядів, випущених союзниками під час Другої світової війни. Тотальна війна є абсурдною тому, що смертельно отруєні продукти ядерного вибуху будуть поширені до найвіддаленіших куточків земної кулі. Нині мільярди доларів, які витрачаються на закупівлю озброєння з єдиною метою — бути впевненими в тому, що воно ніколи нам не знадобиться, необхідно витрачати на підтримання миру. Адже накопичення таких запасів не є надійним гарантом миру.

Щодо нашого ставлення до СРСР... Ми, американці, відчуваємо глибоку відразу до комунізму, оскільки він означає заперечення свободи та людської гідності. Однак ми віддаємо належне російському народові за його успіхи в науці та освоєнні космосу, у розвитку економіки, промисловості та культури, за його мужність. Серед споріднених рис, притаманних обом нашим країнам, найсильніша — це ненависть до війни...

І навіть у «холодній війні» наші країни несуть найбільший тягар, тому що і ми, і вони витрачають величезні кошти на озброєння, тоді як було б краще використати їх на боротьбу з неписьменністю, бідністю та хворобами. Не будемо запліщувати очі на наші розбіжності, а краще подумаємо про наші спільні інтереси та способи, якими вони можуть бути вирішені. Адже головне, що нас об'єднує, — це життя на одній планеті. Ми всі дихаємо одним повітрям. Ми всі вболіваємо за майбутнє наших дітей. І всі ми смертні.

- *Які нові ідеї для тогочасної Америки було висловлено в промові президента Дж. Кеннеді?*
- *Що, на його думку, об'єднувало і що роз'єднувало США та СРСР у той час?*
- **22 листопада 1963 р.** — убивство Президента США Дж. Кеннеді
- **Серпень 1974 р.** — відставка Президента США Р. Ніксона внаслідок «Вотергейтської справи»

**ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ
ДАТУ**

§ 8 / Внутрішньополітичні та зовнішньополітичні пріоритети американських президентів у XXI ст.

1. Економічне піднесення наприкінці XX — на початку XXI ст.

Наприкінці XX ст. США продовжували розвиватися динамічно, піднявся життєвий рівень населення, збільшувалися прибутки підприємств, зростав авторитет країни у світі. Середньорічні темпи економічного розвитку за 1990-і роки

«Силіконова долина». Центральний офіс компанії «Google», яка спеціалізується на виробництві електроніки

досягли 2,2 %. Фонд заробітної плати становив майже 60 % ВВП. На охорону здоров'я американці витрачали 14 % ВВП, на освіту — 7,6, на науку — 2,6 %. Частина населення з доходами нижче прожиткового мінімуму (до 15 тис. доларів на сім'ю з 4 осіб) знизилася до 13,7 % (1997). Тривав процес зростання масштабів і значення сфери послуг, де наприкінці 1990-х років було зайнято 75 % усіх працівників. Це — наука та наукове обслуговування, освіта, охорона здоров'я, різноманітні професійні послуги, зв'язок, інформаційне обслуговування, фінанси, торгівля.

Що ж сприяло такому потужному економічному розвитку США в 1990-х роках, чому вони досягли zenіту своєї економічної могутності? Причин тут декілька.

По-перше, цьому сприяли зовнішньополітичні умови, закінчення «холодної війни», крах великого системного протистояння. Так, асигнування на військові цілі в 1996 р. становили 16,9 % федерального бюджету і 3,6 % ВВП. Бюджет Пентагону був удвічі менший, закупівлі озброєння скоротилися вчетверо проти періоду перебування при владі Р. Рейгана.

По-друге, протягом 1990-х років США інтенсивно долучилися до світового інтеграційного процесу. Тільки за перший термін президентства Б. Клінтона Сполучені Штати уклали понад 200 торгово-економічних угод з іншими країнами. Діяльність транснаціональних компаній США охопила весь світ.

По-третє, важливим чинником тривалого економічного піднесення стало зростання інвестицій в освіту та підготовку наукових кадрів. Це стало запорукою конкурентоспроможності економіки та зміцнення матеріального добробуту США.

Утім, уже наприкінці 2000 р. розпочався спад американської економіки. Він був пов'язаний з тим, що Президент США Джордж Буш-молодший, лідер республіканської партії, сповідував дещо інші принципи економічної стратегії. Однак найстрашнішого удару політичному становищу та економіці США завдано **11 вересня 2001 р.**, коли в результаті терористичного акту було зруйновано Світовий торговий центр і постраждав Пентагон.

У перші дні після терористичного акту, який забрав життя майже 3 тис. людей, на торгових і фінансових біржах виникла паніка, долар почав катастрофічно падати, однак уже наступного місяця після створення антитерористичної коаліції ситуація дещо стабілізувалася.

Світовий торговий центр.
11 вересня 2001 р.

Пентагон.
11 вересня 2001 р.

Барак Обама

У наступні роки, незважаючи на значні зусилля американської адміністрації, спрямовані на стабілізацію долара, його курс знизився і поступово втрачає своє значення провідної світової валюти. Багато країн у своїх розрахунках за товари та послуги почали використовувати євро — міцнішу та стабільнішу валюту.

Ситуація з долларом значно погіршилася під час фінансової кризи, що розпочалася в США у 2008 р. та швидко набула загальносвітового характеру. Вона призвела до падіння обсягів виробництва, різкого зростання безробіття, скорочення соціальних програм, зниження рівня життя людей у США та в більшості країн світу. Оскільки криза виникла саме в США, багато економістів порівнюють її з Великою депресією 1930-х років.

Широкомасштабну боротьбу з проявами кризи довелося розпочати наступному Президентові США **Барак Обамі**, який був обраний на цю посаду в **листопаді 2008 р.** На нього покладаються великі сподівання, які нелегко втілити в життя. Проте з плином часу соціально-економічна ситуація в країні стала покращуватися, рівень життя більшості населення стабілізується, соціальне напруження спадає.

2. Роль США в міжнародних відносинах наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

Одним із головних завдань американської адміністрації в 1990-х роках було пристосування основних міжнародних організацій — НАТО, ООН, МВФ, Світового банку — до нової ситуації, що виникла внаслідок поразки комуністичної ідеології та закінчення «холодної війни». Демократи продовжували докладати зусиль, спрямованих на трансформування НАТО в політичну організацію, у якій Європа та Америка залишалися б тісно пов'язані одна з одною, а США, як і досі, відводилася провідна роль у європейських справах навіть після створення в Європі політичного та валютного союзів. У цьому аспекті американська дипломатія надавала великого значення розширенню НАТО на Схід та прийняттю до цієї організації нових членів. У липні 1997 р. було прийняте рішення про вступ до НАТО Угорщини, Польщі, Чехії.

У наступні роки США активно підтримали приєднання до Північноатлантичного альянсу ряду країн Центральної та Східної Європи: Словаччини, Словенії, країн Прибалтики, пізніше Болгарії та Румунії, а на Бухарестському саміті (квітень 2008 р.) було прийнято рішення про вступ до НАТО Хорватії й Албанії.

Важливе місце в американській зовнішній політиці посідає, безумовно, Росія. Вона активно співпрацює з НАТО на основі спеціально прийнятих документів, починаючи з 1997 р., проте займає негативну позицію щодо приєднання до блоку нових держав Східної Європи, особливо тих, що мають спільний кордон із Росією. У цьому питанні наміри США та Росії значно відрізняються.

У цілому відносини США та Росії за 8 років президентства Дж. Буша-молодшого та В. Путіна, які перебували на своїх посадах у 2000–2008 рр., були достатньо конструктивними, хоча американський президент декілька разів неприємно здивував російського. Зокрема, у грудні 2001 р. Дж. Буш заявив про вихід США з Договору про обмеження ПРО (протиракетної оборони), укладеного між

Сполученими Штатами та Радянським Союзом ще в 1972 р. Через рік (у грудні 2002 р.) він підписав указ про початок розгортання системи Національної протиракетної оборони, яка мала забезпечити захист території США від можливих ударів із боку тоталітарних режимів і міжнародних терористичних організацій. Як з'ясувалося, ця система потребує створення американських баз на території Польщі та Чехії. Хоча американський уряд усіляко переконував Росію, що ця система не спрямована проти неї, остання заявила, що в разі розміщення військ США на території Польщі та Чехії вона змушена буде вжити адекватних заходів.

Указ про створення системи Національної протиракетної оборони був одним з елементів воєнно-політичної доктрини США на початку ХХІ ст., яка все більше схиляється до використання воєнних і силових методів вирішення міжнародних проблем. Одним з її важливих принципів є положення, що США залишають за собою право завдати превентивні удари по інших державах на випадок загрози дій терористів з їхніх територій. Адміністрація Дж. Буша-молодшого виходила з того, що не можна відвернути всі можливі атаки, тому потрібно знищувати джерела, де вони можуть виникати.

На виконання нової доктрини були спрямовані кілька важливих воєнних операцій. Перша з них — антитерористична операція США та їхніх союзників в Афганістані. Вона розпочалася в жовтні 2001 р. відразу після трагічних подій 11 вересня проти режиму талібів, які підтримували міжнародну терористичну організацію «Аль-Каїда» та її лідера Усаму бен Ладена, за американськими даними — організатора цих терактів. Дії США були підтримані багатьма країнами світу, чого не можна сказати про американську агресію проти Іраку, здійснену навесні 2003 р. Вона мала на меті знищити режим Саддама Хусейна, нібито причетний до виготовлення та збереження хімічної зброї масового знищення. Американська адміністрація так і не змогла надати світовій громадськості переконливі докази наявності цієї зброї в Іраку, однак війська Сполучених Штатів та їхніх союзників, насамперед Великої Британії, перебували там кілька років.

США не досягли особливих успіхів і в сусідньому з Іраком Близькосхідному регіоні, де, незважаючи на всі зусилля американців, запровадити різні варіанти припинення палестинсько-ізраїльського протистояння (наприклад, план урегулювання «Дорожня карта»), конфлікт між ворогуючими сторонами періодично загострюється, що призводить до численних людських жертв. Лише наступний президент Б. Обама відмовився від створення Національної системи протиракетної оборони і підписав договір (ПРО) з Росією.

Отже, після порівняно спокійного десятиріччя наприкінці ХХ ст., яке характеризувалося пануванням США у світових справах, розпочався період військового протистояння, проявів екстремізму¹ та тероризму, у якому Сполученим Штатам необхідно боротися за відновлення свого лідерства, шукати нових союзників і партнерів. Деякі політологи вважають, що в міжнародних відносинах настала нова ера.

3. Перспективи розвитку українсько-американських відносин.

Після розпаду СРСР Сполучені Штати намагалися встановити взаємовигідні відносини з колишніми радянськими республіками, не забуваючи при цьому про свої стратегічні інтереси. У Вашингтоні відводили особливу роль незалежній

¹ *Екстремізм* — схильність до крайніх поглядів, методів, дій.

Україні, зважаючи на її геополітичне становище в Європі. В Україні з розумінням оцінюють провідну роль США як єдиної супердержави після розпаду СРСР і прагнуть установити довгострокові, взаємовигідні та рівноправні відносини з цією країною. Після здобуття Україною незалежності в січні 1992 р. відбувся візит до США голови Верховної Ради України Л. Кравчука. З адміністрацією Сполучених Штатів були проведені перемовини щодо встановлення дипломатичних відносин у повному обсязі. Серйозною перешкодою на шляху розвитку двосторонніх відносин була наявність ядерної зброї на території України. Підписання президентами України, Росії та США 14 січня 1994 р. тристоронньої заяви та угоди про ліквідацію ядерної зброї в Україні сприяло поліпшенню американсько-українських відносин.

Вагомим внеском у розвиток двосторонніх відносин між нашими країнами стали державні візити до США українських президентів Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенка та В. Януковича, а також візити до України президента Б. Клінтона в 1995 і 2000 рр. та Дж. Буша у 2008 р.

Зокрема, виступаючи перед багатотисячним зібранням киян і гостей столиці України на Михайлівській площі в червні 2000 р., тодішній президент США Б. Клінтон високо оцінив зусилля українського народу на шляху розбудови демократичного суспільства. Він зауважив, що це тільки перші кроки, що необхідно зробити набагато більше у сфері економіки, захисту прав особистості, боротьби проти організованої злочинності тощо. Президент США українською мовою цитував слова Т. Шевченка: «Борітеся — поборете!»

**ПЕРЕВІРТЕ
СЕБЕ**

1. Назвіть причини економічного піднесення США в 1990-х роках.
2. Коли і за яких умов президент Б. Клінтон відвідав Україну?
3. Що ви знаєте про події 11 вересня 2001 р.?
4. Охарактеризуйте відносини між США та Росією протягом першого десятиріччя XXI ст.
5. Які військові операції були проведені США за президентства Дж. Буша-молодшого?

**ВИКОНАЙТЕ
ЗАВДАННЯ**

Запишіть періоди перебування при владі та імена президентів США — республіканців і демократів.

**ОБГОВОРЕННЯ
У ГРУПІ**

1. Які основні чинники сприяють провідному становищу США в сучасному світі?
2. Чому фінансову та економічну кризу, що розпочалася у 2008 р., інколи порівнюють з Великою депресією в США?
3. Як ви розумієте поняття *американський спосіб життя*?

**РОБОТА
З ДЖЕРЕЛАМИ**

З книжки «Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку»

1. Невизначеність поведінки США щодо України проявляється насамперед у політичній непослідовності американсько-українського

курсу. Так, позиція адміністрації Дж. Буша після проголошення незалежності України була надто обережною та фактично зводилася до скоординованої з Росією політики ядерного роззброєння України. Адміністрація Б. Клінтона, розпочавши з підтримки України та проголошення стратегічного партнерства, поступово істотно змінила свій курс і почала використовувати Україну як розмінну карту в грі з Російською Федерацією. Саме США спочатку підтримали ідею хартії Україна — НАТО, а потім зробили багато, щоб вона не була підписана в такому варіанті, який найбільше відповідав би інтересам України. Саме США відіграли провідну роль в істотному обмеженні зовнішнього фінансування України.

2. США — це єдина у світі держава, яка реально здатна здійснювати та здійснює багатосторонній прямий і непрямий (через міжнародні організації, Європу, Японію, навіть Російську Федерацію тощо) вплив на Україну. Цілком логічно стверджувати, що стратегічне партнерство з такою — єдиною у світі державою — має стати пріоритетом номер один у зовнішній політиці України. І саме завдяки унікальним можливостям і ролі США першорядність трансатлантичного пріоритету не тільки не буде суперечити генеральній лінії України на проведення «сильної» регіональної політики, а й сприятиме їй.

- Ознайомтеся з різними поглядами українських військових і політичних аналітиків на розвиток українсько-американських відносин.
- Визначте своє ставлення до цих поглядів.
- Чи повинні США бути найважливішим стратегічним партнером України?

- **Січень 1992 р.** — установлення дипломатичних відносин між США та Україною
- **11 вересня 2001 р.** — терористичний акт, у результаті якого постраждали Світовий торговий центр і Пентагон

§ 9 / Канада

- Пригадайте, який статус мала Канада до Другої світової війни.

1. Становище країни після Другої світової війни.

У роки Другої світової війни Канада зробила важливий внесок у перемогу антигітлерівської коаліції. Країна з населенням 12 млн жителів мобілізувала до збройних сил 785 тис. осіб, або майже 15 % усього населення.

Канадські льотчики відіграли значну роль у повітряному захисті Великої Британії. Війська Канади брали активну участь у висадженні союзницьких сил у Франції в 1944 р., у бойових діях на території Італії, Індії, інших країн. У роки Другої світової війни загинули 42 тис. канадців.

У повоєнний час Канада розвивалася досить успішно. Оскільки бойові дії відбувалися на великій відстані від її території, країна не зазнала економічних збитків. Навпаки — канадські бізнесмени зуміли використати сприятливі обставини для нарощення основного капіталу, освоєння нових ринків для своїх товарів, активної інвестиційної політики.

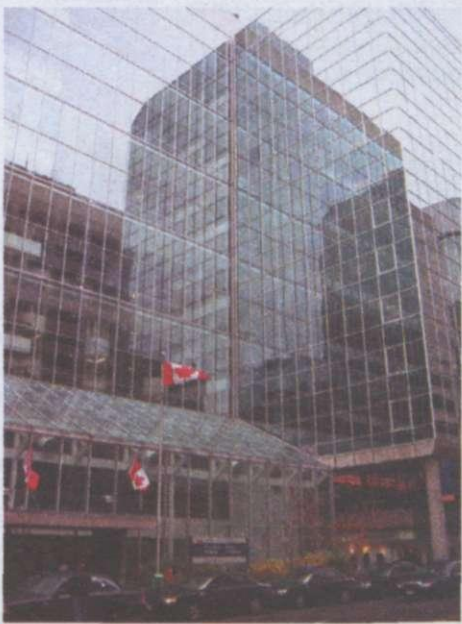

Ванкувер — найбільше місто та порт Канади

1949 р. до Канади приєднався Ньюфаундленд, який раніше був англійською колонією.

Позиції Сполучених Штатів в економічних відносинах із Канадою в 1940–1950-х роках значно зміцніли. Якщо англійські капіталовкладення в канадську економіку становили 16 %, то американські — 76 %. На політичній арені Канади в повоєнний час діяли дві впливові політичні партії — *ліберальна* та *прогресивно-консервативна*. Ініціатором американсько-канадського зближення був лідер ліберальної партії **Луї Сен-Лоран**. У 1947 р., перебуваючи на посаді міністра закордонних справ, він виступив за відмову від традиційної орієнтації на Велику Британію, протиставляючи їй «тісну співпрацю» зі Сполученими Штатами. Ставши прем'єр-міністром, Л. Сен-Лоран наполягав на подальшій канадсько-американській інтеграції. Він підтримував широке залучення в економіку країни американського капіталу.

Офісний центр у м. Торонто

У перші повоєнні роки Канада вийшла на третє місце у світі за обсягом промислового виробництва. Після відновлення економіки європейських держав та Японії вона поступилася цією позицією, але вважається однією з найбільших промислово розвинених країн світу.

У повоєнні роки зберігалася залежність Канади від Великої Британії, хоча ще в 1931 р. англійський уряд визнав її самостійність у веденні внутрішньої та зовнішньої політики. Канада входить до Британської співдружності націй. Щоправда, позиції Великої Британії були послаблені після введення в 1947 р. інституту канадського громадянства, а в

Корпорації США скупили в Канаді величезні лісові масиви, землі, багаті на природні копалини, особливо уран, рідкоземельні метали, нафту. Вони вклали кошти в будівництво найсучасніших підприємств провідних галузей економіки, а також у банківсько-фінансову сферу.

Посилилася й політична залежність Канади від США. У 1940-х роках канадський уряд підтримував усі основні заходи американської зовнішньої політики: доктрину Трумена, «план Маршалла», створення НАТО, війну в Кореї. Поступово Канада перетворилася на молодшого партнера США.

Особливо рельєфно ця лінія проводилася урядами Канади в 1950–1960-х роках.

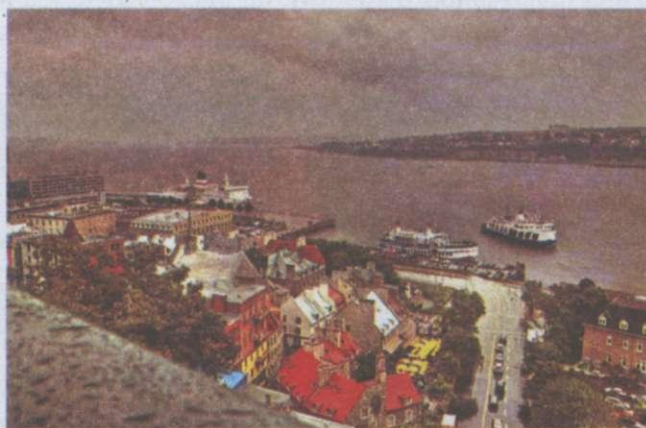
У 1970-х роках ситуація дещо змінилася, про що свідчить зменшення участі

Канади в діяльності НАТО, розширення зв'язків із країнами Спільного ринку, СРСР, установлення в 1970 р. дипломатичних відносин із КНР. У 1976 р. прем'єр-міністр Канади відвідав з офіційним візитом Кубу. У 1970-х роках помітно поживалася канадсько-японська торгівля, активізувалися економічні відносини з країнами Латинської Америки. Усе це свідчило про більш самостійний та незалежний зовнішньополітичний курс Канади.

2. Проблема провінції Квебек.

У внутрішньополітичному житті Канади в 1960–1970-х роках найгострішою була національна проблема. Специфікою країни є існування трьох великих етнічних груп: англо-канадці становлять майже 40 % населення, франко-канадці — до 27 %, інші національні меншини — приблизно 33 % (українські канадці — одна з найчисельніших меншин, налічує понад мільйон громадян). Провінція Квебек, 4/5 населення якої становлять франко-канадці, до 1960-х років відставала від інших частин країни за рівнем економічного розвитку. Швидка індустріалізація в 1960-х роках докорінно змінила ситуацію.

У 1960-і роки Квебек за рівнем економічного розвитку та соціальними структурами вже не поступався провінції Онтаріо та північному сходу США. Однак це «вирівнювання» не супроводжувалося зміною основних показників, що характеризують становище трудящих мас. Квебек залишався провінцією найвищого безробіття, нижчого рівня життя, аніж Онтаріо. Подальше підпорядкування господарського життя Квебеку американським і англо-канадським монополіям не тільки загострило соціальні проблеми, а й прискорило асиміляцію¹. На підприємствах, в установах переважала англійська мова, без знання якої неможливо було одержати роботу. Середня заробітна плата франко-канадців була на 40 % нижчою, аніж у англо-канадців. Застаріла система освіти, яка до того ж перебувала в руках церковників, значною мірою спричинила усунення франко-канадців від участі в науково-технічному прогресі. Загострення національного питання поставило під загрозу існування Канадської Федерації.

Кордон між США та Канадою в районі Квебеку

¹ Асиміляція — злиття одного народу з іншим шляхом засвоєння його мови, звичаїв. 71

Франко-канадці почали претендувати на збільшення своєї частки в політичному та економічному житті Канади. У провінції з'явилися сепаратистські організації, які виступали за відокремлення Квебеку від Канади. Деякі сепаратисти діяли терористичними методами. Найяскравішим проявом сепаратистських настроїв населення Квебеку став бойкот візиту британської королеви Єлизавети II в 1964 р.

Частково проблему Квебеку намагався вирішити лідер ліберальної партії франко-канадець **П'єр Елліот Трюдо**, якого в **1968 р.** було обрано прем'єр-міністром Канади. За його ініціативою в 1969 р. парламент ухвалив закон про надання французькій мові статусу другої державної на федеральному рівні. Значно більше франко-канадців ставали державними службовцями. На потреби розвитку провінції почали виділятися додаткові кошти. Однак остаточне вирішення проблеми Квебеку було здійснено лише в 1980-х роках.

3. Конституційна реформа 1982 р.

На початку 1982 р. британський парламент ухвалив останній закон, який стосується Канади. Він отримав назву «Акт про Канаду 1982 р.». На основі цього документа **17 квітня 1982 р.** канадський парламент ухвалив *Акт про конституцію 1982 р.* Нова конституція містила повний текст старої конституції та доповнення до неї, прийняті британським парламентом до 1975 р., а також новий розділ про основні права та свободи (Хартія прав).

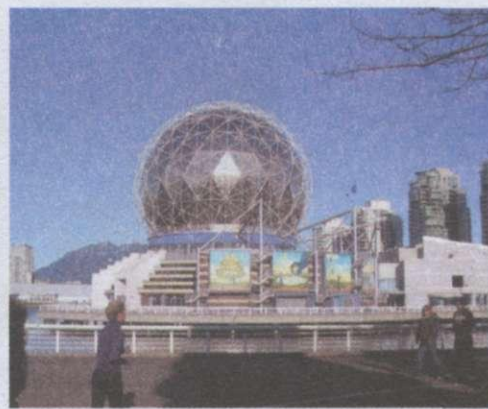
Конституція надала самостійність провінціям щодо вирішення їхніх внутрішніх справ. Законодавчу владу в тих провінціях, які формально очолюються лейтенант-губернаторами, здійснюють законодавчі асамблеї, а виконавчу — кабінети міністрів на чолі з прем'єрами.

У конституції не визнається рівноправність франко-канадців як нації. Як і раніше, Квебек розглядається як одна з провінцій Канади, що має мовно-культурну специфіку. Того дня, коли в Оттаві в присутності королеви Єлизавети II святкували прийняття конституції, у Монреалі відбулася багатотисячна демонстрація протесту; у Квебеку за вказівкою уряду провінції були приспущені прапори. Провінція Квебек приєдналася до законодавчої реформи лише в 1987 р.

Невдоволення положеннями конституції висловлювали й національні меншини — корінні жителі Канади — індіанці, ескімоси, метиси, які вважають, що їхні права не гарантовані.

Науковий центр у м. Монреалі

м. Ванкувер. Науковий центр

Хартія прав не повністю проголошувала права та свободи, що містяться в документах міжнародних організацій та ООН. Наприклад, у ній відсутні такі фундаментальні права, як право на працю, житло тощо. До того ж не фіксувалися гарантії прав і свобод, записаних у конституції.

Отже, через 115 років після прийняття британським парламентом Акта про Британську Північну Америку (1867) канадці нарешті отримали власну конституцію.

4. Соціально-економічний розвиток країни наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

Економіка Канади в 1990-і роки розвивалася динамічно та стабільно. Зросли продуктивність праці, ефективність виробництва, обсяг експорту. Особливо важливо, що господарське пожвавлення не супроводжувалося зростанням інфляції: ціни впродовж кількох років залишалися практично стабільними.

Зросли прибутки населення. Неухильно та значними темпами збільшується кількість робочих місць. До 1996 р. рівень безробіття вперше за багато років став нижчим на 10 %, що мало велике політичне та психологічне значення.

Варто відзначити високу ефективність канадського сільського господарства. Тих, хто вважає, що Канада — переважно сільськогосподарська країна, здивує така цифра: чисельність родин фермерів у країні — приблизно 1 млн осіб — становить менше 4 % від кількості всіх жителів Канади. При цьому в країні щорічно вирощують майже 50 млн т зерна, більше половини якого експортують.

Канада впродовж останніх десятиріч посідає значне місце у світовому товаристві та проводить виважений самостійний зовнішньополітичний курс.

Після розпаду СРСР Канада з розумінням поставилася до прагнення колишніх республік СРСР здобути міжнародне визнання. Вона першою із західних держав після проведення в Україні референдуму 1 грудня 1991 р. визнала її суверенітет і встановила з нею дипломатичні відносини в повному обсязі.

5. Українці в Канаді.

Масове переселення українців до Канади розпочалося наприкінці ХІХ ст., коли канадський уряд активно заохочував масштабну еміграцію з Центральної, Південної та Східної Європи.

Першими переселенцями з України стали Іван Пилипів і Василь Жленьк, які 7 вересня 1891 р. прибули до Канади з с. Небилів (Галичина).

Після Другої світової війни розпочалася велика хвиля української еміграції. З 1947 р. по 1955 р. майже 35 тис. українців приєдналися до своїх земляків у Канаді. Більшість, як і раніше, походила з Галичини та Буковини, але була також значна група емігрантів зі Східної України.

У 1989 р. українська етнічна група налічувала 1 млн осіб. Більшість канадців українського походження мешкала в

Представники української діаспори в Канаді (справа Р. Гнатишин)

Іван Сопінко (зліва) — член Верховного суду Канади

провінціях Онтаріо, Альберта, Манітоба, Британська Колумбія.

Провідну роль серед канадських українців відіграє уніатська церква, існують також українські та протестантські громади.

Найважливішими організаціями культурного розвитку українців у Канаді є різноманітні фундації. Найбільша з них — Українська фундація імені Тараса Шевченка, заснована в м. Вінніпезі в 1936 р.

Деякі українці обіймали важливі посади в уряді Канади, серед них — Роман Гнатишин родом із провінції Саскачеван, який став генерал-губернатором Канади. Іван Сопінко був призначений членом Верховного суду цієї країни.

У Канаді видається чимало українських газет і часописів. Серед них — «Український

голос», «Новий шлях», «Життя і слово», «Батьківщина» та ін.

Сучасна Канада — одна з провідних індустріальних країн світу, яка посідає сьоме місце за обсягами промислової продукції, уходить до складу «великої вісімки». Канада — найбільший у західному світі виробник кольорових металів: нікелю, свинцю, цинку, урану, алюмінію, кам'яних солей, паперу тощо. Вона має передову суднобудівельну, автомобільну, авіаційну, аерокосмічну галузі промисловості, розвинуті сучасні наукоємні виробництва.

Достатньо інтенсивно розвиваються національні традиції та культура української діаспори. Так, у провінції Саскачеван успішно діють українські танцювальні та хорові колективи. Помітне місце в театральному житті посідає Авангардний український театр. Найбільший музей української діаспори «Українське село» в м. Едмонтоні має статус державної установи.

У Канаді активно працюють Наукове товариство імені Т. Шевченка та Українська вільна академія наук. Відкриті українські школи, де викладання здійснюється українською та англійською мовами, а також недільні школи, де християнська історія вивчається українською мовою.

Взаємний обмін делегаціями відбувається між містами-побратимами Вінніпегом і Львовом, Ванкувером і Одесою.

Українська діаспора продовжує відігравати важливу роль у суспільно-політичному та культурному житті Канади.

**ПЕРЕВІРТЕ
СЕБЕ**

1. Який внесок зробила Канада в перемогу над нацизмом?
2. Назвіть основні політичні партії Канади.
3. Поясніть сутність проблеми провінції Квебек.
4. У чому полягає значення конституційної реформи 1982 р.?
5. Яку роль відіграє українська діаспора в суспільно-політичному житті Канади?

**ОБГОВОРЕННЯ
У ГРУПІ**

1. Які, на вашу думку, можливі способи вирішення проблеми провінції Квебек?
2. Чи мають відносини між Україною та Канадою перспективи?
3. Канада посідає одне з перших місць у світі за рівнем життя. Якими, на вашу думку, історичними, географічними, політичними чинниками це зумовлено?

РОБОТА
З ДЖЕРЕЛАМИ

Практична робота

Прочитайте нариси про життєвий шлях і політичну діяльність двох прем'єр-міністрів Канади, що обіймали цю посаду в різні часи. Зробіть порівняльний аналіз їхніх поглядів на проблеми внутрішньої та зовнішньої політики. Визначте, що було в них спільного, а що — відмінного.

П'єр Елліот Трюдо народився в 1919 р. в м. Монреалі, за походженням — франко-канадець. З 1968 р. лідер ліберальної партії. За освітою — юрист.

У програмі П. Е. Трюдо містилося багато обіцянок: вирішення кризи федерації, відновлення економічного зростання та піднесення рівня добробуту, ліквідація кризи міст, перегляд основних напрямів зовнішньої політики та ін. Уряди лібералів, що їх у 1968–1984 рр. очолював П. Е. Трюдо, прагнули нормалізувати відносини з Європою, у тому числі із СРСР і країнами східного блоку, Японією, Індією, Китаєм, країнами Африки та Латинської Америки, надати їм більшої динамічності, взаємної зацікавленості та самостійності.

За ініціативою П. Е. Трюдо в 1969 р. канадський парламент ухвалив закон про надання французькій мові статусу другої державної мови на федеральному рівні. Проте на шляху досягнення реальної двомовності виникли серйозні перешкоди. П. Е. Трюдо, намагаючись згуртувати жителів країни в єдиній державі, прагнув нав'язати ідею існування в країні однієї нації — канадців. Проти цієї концепції рішуче виступили представники деяких національних меншин, які намагалися зберегти свою національну ідентичність.

Жан Крет'єн народився в 1934 р. в промисловому м. Шавінігані, за походженням — франко-канадець.

Здобувши ступінь бакалавра права в Лавальському університеті, Ж. Крет'єн кілька років мав адвокатську практику на батьківщині. На федеральних виборах у 1963 р., уперше висунувши свою кандидатуру, він здобув перемогу в упертій боротьбі та став одним із наймолодших депутатів палати громад. Через 30 років Ж. Крет'єн — прем'єр-міністр Канади.

У відносинах зі США, які залишаються вирішальною, центральною складовою всієї зовнішньої політики Канади, уряд Ж. Крет'єна прагне справжньої рівноправності та подолання залежності від «великого сусіда». Базову роль у торгово-економічних відносинах Канади та США відіграє Північноамериканська угода про вільну торгівлю, у якій важливе місце належить також Мексиці.

Канада підтримує багатосторонні зв'язки з країнами «великої вісімки», де вона посідає вагомe місце, та з країнами Європейського Союзу. У грудні 1994 р. Ж. Крет'єн висунув пропозицію щодо підписання угоди про вільну торгівлю між ЄС і країнами північноамериканської зони вільної торгівлі. Уряд Канади намагається відігравати дедалі активнішу роль в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ
ДАТУ

- 17 квітня 1982 р. — прийняття Акта про конституцію